

Solidariteit vanuit het hart

over ethiek en de positie van asielzoekers

Hoe komen ethiek en ethiekverlies tot uiting in het directe contact met asielzoekers?

De inspiratie van Marieke de Vrij 'Ethiekverlies komt doorsnee het meest voor waar mensen narcistisch van aard zijn geworden of buitengewoon kritisch anderen volgen ten nadele van die ander en zijn persoonlijke mogelijkheden' roept vragen op. Vragen over zekerheid en vertrouwen, solidariteit en leven vanuit je hart. Twee bijzondere ontmoetingen geven mij het antwoord over hoe ethiek en ethiekverlies tot uiting komen in het contact met mensen met de status van asielzoeker.

Ontmoeting

Het is een kille en mistige doordeweekse ochtend in Ter Apel en ik ben haastig op weg naar een vergadering. Wanneer ik in mijn auto wil stappen word ik door een gedrongen veertiger in gebrekkig Engels aangesproken. "You know how I get to refugee center"? (*asielzoekerscentrum-AZC, red.*). Ik voel dat mijn hart wordt geraakt. Ik leg hem uit dat het centrum op vier kilometer afstand ligt. Ondertussen bedenk ik dat ik hem met de auto in een paar minuten daar kan afzetten. Ik ben echter voorzichtig en vraag hem waar hij vandaan komt. De man vertelt dat hij uit Oekraïne komt, advocaat is en al een paar dagen onderweg om in Nederland asiel aan te vragen. Vervolgens vraagt hij of er een bus richting het AZC gaat, of dat er een mogelijkheid is om een taxi te bellen. Van binnen wankelen mijn gevoelens: wanneer ik mijn hart zou volgen zat hij al naast mij in de auto en reden we naar het AZC. Mijn verstand vertelt me dat ik dat niet moet doen en er komen woorden langs als 'vrouw alleen', 'onveilig' en 'klopt zijn verhaal?'

Uiteindelijk verwijst ik de man naar de klantenservice van de supermarkt even verderop om daar te vragen of hij een taxi mag bellen. De man bedankt mij vriendelijk en loopt weg. Ik stap in mijn auto en voel me verward en schuldig.

Wens tot onderzoek

Wat is er met mij gebeurd? Heb ik onderweg iets gemist? Waar heb ik mijn zekerheid en vertrouwen verloren waardoor ik nu een medemens niet meer ter zijde sta?

Ik kan de inspiratie van Marieke over ethiek en vooral ethiekverlies

meteen plaatsen. Ik heb misschien iets verloren, waarschijnlijk is het meegezogen door de steeds groter wordende mondiale beweging van normen- en waardenverlies; angst en strijd om de eigen veiligheid lijken steeds meer te regeren.

Op zoek naar antwoorden voor mijzelf, spreek ik af met regievoerder N. van de Dienst Terugkeer & Vertrek (DT&V), afdeling gezinslocatie, in het noorden van het land. Op de gezinslocatie verblijven uitgeprocedeerde gezinnen met minderjarige kinderen. Het werk van een regievoerder bestaat eruit om uitgeprocedeerde asielzoekers te helpen om vrijwillig terug te keren naar het land van herkomst.

'Dat wat men waarneemt wordt niet aangelegd tegen mensenrechten of gevoelens van solidariteit, maar bekritiseerd vanuit vrees voor de eigen veiligheid of tekort in de eigen positie'

Regelgeving

Wanneer een persoon of gezin asiel aanvraagt in Nederland, dan moet iedere stap in de procedure worden onderbouwd met documenten die de asielzoeker dient te tonen. Wettelijk is het toegestaan om steeds weer opnieuw asiel aan te vragen. In de praktijk wordt hiervan volgens N. veel misbruik gemaakt en is daarom de regelgeving verscherpt: bij iedere nieuwe aanvraag dienen asielzoekers direct met de feiten te komen waarom zij opnieuw asiel aanvragen. Wanneer de feiten niet steekhoudend zijn, wordt de afwijzing van de aanvraag al binnen één dag bekend gemaakt.

N: "Het lijkt een harde maatregel. Gezien vanuit hun situatie is het begrijpelijk dat asielzoekers deze weg kiezen (dit spel spelen). Voor sommigen van hen is er alles aan gelegen om hier te blijven. Eigenbelang leidt tot het communiceren van onwaarheden die hun individuele situatie richting kan geven. Gaandeweg zet men ethische waarden aan de kant ten einde het persoonlijke doel te bereiken. Ik begrijp dit gedrag van de asielzoekers goed en ik zou het waarschijnlijk net zo doen: mijn verhaal aandikken om een verblijfsvergunning te krijgen. Je moet door het gedrag heen kijken en je kunnen verplaatsen in hun situaties."

Solidariteit

Uit de inspiratie: *Waar het om gaat is dat solidariteit het draagvermogen verbetert van mensen die in moeilijke omstandigheden verkeren.*

De hoopvolle verwachting dat zij eenvoudig een verblijfsvergunning zouden krijgen in Nederland, blijkt niet voor alle asielzoekers uit te komen. Dat er via de Nederlandse regelgeving uiting wordt gegeven aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM), wordt door velen van hen niet als zodanig gezien en gevoeld. Veelal regeert bij hen angst en weerstand, ingegeven door ervaringen in het land van herkomst of opgedaan tijdens de reis hiernaartoe en de daaropvolgende procedures.

Natuurlijk zijn er ook asielzoekers die graag terug willen. Er is dan veel blijheid bij het gezin over de spoedige hereniging met de familie. Het gevoel van solidariteit en het hebben van familiebanden versterkt het draagvermogen om de onzekere situatie waarin de asielzoekers verkeren aan te kunnen. Het is wezenlijk van belang om op positieve wijze staande te blijven in de vaak langdurige situatie van beperkte mogelijkheden op gebied van wonen, werk en inkomen.

In dit kader wordt veroordeling van afkomst en gedrag van asielzoekers door bepaalde mensen van de Nederlandse bevolking steeds meer zichtbaar. Dat wat men waarneemt rond de diverse uitingen van het asielzoekersbeleid wordt niet aangelegd tegen mensenrechten of gevoelens van solidariteit, maar bekritiseerd vanuit vrees voor de eigen veiligheid of vanuit gevoelens van tekort binnen de persoonlijke situatie.

In de omgeving buiten de gezinslocatie leven veel oordelen over de levensomstandigheden van asielzoekers. Voor de buitenwereld lijkt het of de asielzoekers vooral nieuwe spullen hebben en ook veel geld tot hun beschikking hebben om dingen te ondernemen. N: "Dat is niet zo. Onze organisatie ontvangt wel regelmatig schenkingen en onder de tweedehands ingebrachte kleding bevinden zich soms hele mooie stukken. Voor de buitenwereld ziet dat er dan uit als door ons verschaft luxe."

'Ethiekverlies is ook zichtbaar bij de asielzoekers zelf doordat zij elkaar onderling niets gunnen'

Een andere vorm van solidariteit ontstaat hierdoor, namelijk het zich verenigen voor wederzijdse versterking van oordelende opvattingen waardoor het 'eigen gelijk' voelbaar wordt. Ongemerkt ontstaat ethiekverlies, uitgedrukt in denken en houding ten opzichte van vreemdelingen.

Ethiekverlies

N. ziet ethiekverlies vooral terug in de buitenwereld, maar het is ook zichtbaar bij de asielzoekers zelf doordat zij elkaar onderling niets gunnen. (Wij krijgen maar geen vergunning, die ander wel). Men gaat naar elkaar wijzen en probeert aan te tonen dat hún bevolkingsgroep onder druk staat. Ook de kinderen van asielzoekers krijgen te maken met ethiekverlies. N: "Wat doe je je kinderen aan wanneer je het als ouders zover laat komen dat er een gedwongen uitzetting moet plaatsvinden? Dit terwijl hun tien tot twintig keer is verteld dat het kan gebeuren. De uitzetting kan voor de betrokken kinderen een nare ervaring worden, zeker wanneer ouders tijdens dat moment verzet tonen en zich heftig verbaal en emotioneel uiten."

De IND (*Immigratie- en Naturalisatiedienst, red.*) beoordeelt ieders individuele situatie. In plaats van dat asielzoekers de ethiek hoog houden (omdat zij zich geholpen weten in dit land en allemaal dezelfde procedures dienen te doorlopen etc.), is er binnen deze groep mensen voortdurend een beoordeling gaande van elkaars situaties, gezien vanuit het eigen belang.

Het hart en ethische dilemma's

Werkelijke ethiek echter, komt vanuit het hart en is gericht op het welzijn van de mens. In 1948 is mede daarom de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vastgelegd.

Wat N. en haar collega's met hun functie inbrengen bij de DT&V, in

het werk met asielzoekers, is op alle punten ethisch verantwoord. Ethiek betekent menselijkheid en overstijgt wetten. Toch? Op de vraag of er ethische normen binnen het asielzoekersbeleid zijn, juist om ethiek in beeld te houden, antwoordt N: "Een voorbeeld: wanneer een gezin in bewaring dient te worden gesteld, dan gebeurt dit om 7 uur in de ochtend en niet wanneer een kind op school zit waardoor het uit de klas gehaald moet worden. De mensen die het gezin komen halen zijn allemaal in burger, dus zonder uniformen. Dit soort ethische normen ligt meestal nergens vast. Toch moeten wij ook dingen doen die we niet fijn vinden, zoals iemand knevelen wanneer hij/zij verzet toont. Maar we doen het tóch omdat we met elkaar hebben afgesproken het op die manier te doen. Ethiek en wetgeving bijten elkaar daarin soms.

‘Mensen ondermijnen de draagkracht die nodig is zodra zij elkaar gaan bekritisieren en het oordeel over de ander gebruiken voor eigen gelijk’

Wanneer ik mij als mens, vanuit mijn hart, sterk betrokken voel bij een gezin en ik dien van daaruit beslissingen te communiceren, dan is mijn houvast het vertrouwen in mijn collega's. Ik moet ervan uitgaan dat de IND haar werk goed doet en alles grondig onderzoekt voordat zij een oordeel velst over een gezin (bijvoorbeeld afwijzing beroep-aanvraag bij de rechter). Er wordt zelfs tot in het land van herkomst onderzoek gedaan wanneer asielzoekers

zaken beweren. Ik houd mij aan datgene wat mijn collega's mij doorgeven, ook al zijn de verhalen van de asielzoekende mensen anders wanneer ze mij persoonlijk spreken."

Toen ik de redactieleden van VRIJ liet weten wat het werk van N. in de dagelijkse praktijk inhoudt, reageerde één van ons: "Wat een hondsmoeilijke baan".

N.: "Dat hoor ik vaker. Toch haal ik er voldoening uit. Ik haal het uit de cases waarbij ik mensen wél kan helpen. Ik werk vanuit de wet en regelgeving. Dat moet ik wel, anders kan ik dit werk niet doen. Ik persoonlijk kan hun geen vergunning geven. Het is begrip dat ik kan tonen. Ik kan hen aanhoren, het hele verhaal, maar het zal verder niet helpen. Uiteindelijk moeten zij terug. Mijn intentie is de mensen te helpen en ik heb leren zien dat wat ik nu doe ook een vorm van helpen is. Ik tracht op een humane en vriendelijke manier, vanuit medemenselijkheid, mijn werk te doen.

Ik voel me niet schuldig wanneer mensen 's morgens om 7 uur worden opgehaald om uitgezet te worden. Het gezin is alles aangereikt en men heeft er geen gebruik van gemaakt. Vanuit mijn eerdere werkervaring bij de IND weet ik precies welke procedures er worden gevolgd voordat er een beslissing tot uitzetting valt. Het is altijd genuanceerder dan wat mensen aan de buitenkant zien."

Compassie

Na het gesprek met N. heeft mijn ontmoeting met de advocaat uit Oekraïne een andere dimensie gekregen. Mijn gevoel van compassie voor asielzoekers is gegroeid. Niet slechts ingegeven door hun moeilijke positie, maar door herkenning; herkenning in het willen vinden van veiligheid. De basisbehoefte van elk mens. Een gevoel van solidariteit is in mij ontstaan.

Ik kan zien dat er in mij geen ethiekverlies gaande is. In mijn hart kan ik nog steeds de warmte voelen voor mijn medemens. Ook warmte voor mijzelf en voor de verwarring die soms optreedt als het gaat om eigen veiligheid versus ethiek.

Solidariteit en zich veilig voelen, maakt dat mensen die in moeilijke situaties verkeren meer draagkracht ervaren. Mensen ondermijnen die draagkracht zodra zij elkaar gaan bekritisieren en het oordeel over de ander gaan gebruiken voor eigen gelijk. Het is daarom dat waarden en normen, hier bedoeld als ethiek die haar oorsprong vindt in het hart, gekoesterd mogen worden. Met de liefde die hiervan uit gaat, schenken we de ander en onszelf bestaansrecht en een diep gevoel van verbondenheid.

Omwille van de privacy zijn namen, aanwijzingen richting landen en bevolkingsgroepen weggelaten dan wel verdraaid.

Door:

Marina Tielke

*Counselor en supervisor voor
mensgerichte professionals
www.counselingsupervisie.nl*

